

2-bosqich 1-semestr

15-mavzu: Uyushiq bo‘lakli gaplarda umumlashtiruvchi
so‘zlarning qo‘llanishi

Ona tili

Abdukadirova M.M

Reja:

1. Umumlashtiruvchi soʻz haqida.
2. Uyushiq boʻlaklarning hokim boʻlak bilan bogʻlanishi.
3. Ularda umumlashtiruvchi soʻzlarning qoʻllanishi.
4. Umumlashtiruvchi soʻzda tinish belgilarining ishlatilishi.

Juda muhim. Uyushgan bo‘lakli gaplarda ko‘pincha uyushgan bo‘laklarning mazmunini jamlovchi umumlashtiruvchi so‘zlar ham qo‘llaniladi. Bunday vaqtda uyushgan bo‘laklar narsa va hodisalarni, belgi-xususiyatlarni alohida-alohida ifodalasa, umumlashtiruvchi so‘z esa ularning hammasini jamlagan holda ifodalaydi.

1-topshiriq. Quyida berilgan gapda nuqtalar o‘rniga tegishli so‘zlarni qo‘ying. Nuqtalar o‘rniga qo‘ygan so‘zlar bilan *hamma, barcha, bari, ko‘pi, ko‘pchilik* singari so‘zlarning munosabatini ayting.

Litseyimiz bog‘ida ..., ..., ..., ... -barcha mevalar bor. Sinfimizda ko‘pchilik o‘quvchilar: ..., ..., ...lar ingliz tilini yaxshi bilishadi.

Demak, uyushgan bo‘laklar bilan umumlashtiruvchi so‘z o‘rtasida xususiylik-umumiylik, jins-tur munosabati mavjud bo‘ladi. Uyushgan bo‘laklar xususiyliklarni, jinsni; umumlashtiruvchi so‘z esa umumiylikni, turni bildiradi.

Uyushgan bo‘laklar qaysi grammatik shaklda bo‘lsa va qanday so‘roqqa javob bo‘lsa, umumlashtiruvchi so‘z ham ko‘pincha ana shunday shaklda bo‘ladi va shunday so‘roqqa javob bo‘ladi. Uyushgan bo‘laklar qaysi bo‘lak bilan tobe munosabatda bo‘lsa, umumlashtiruvchi so‘z ham shu bo‘lak bilan tobe aloqada bo‘ladi.

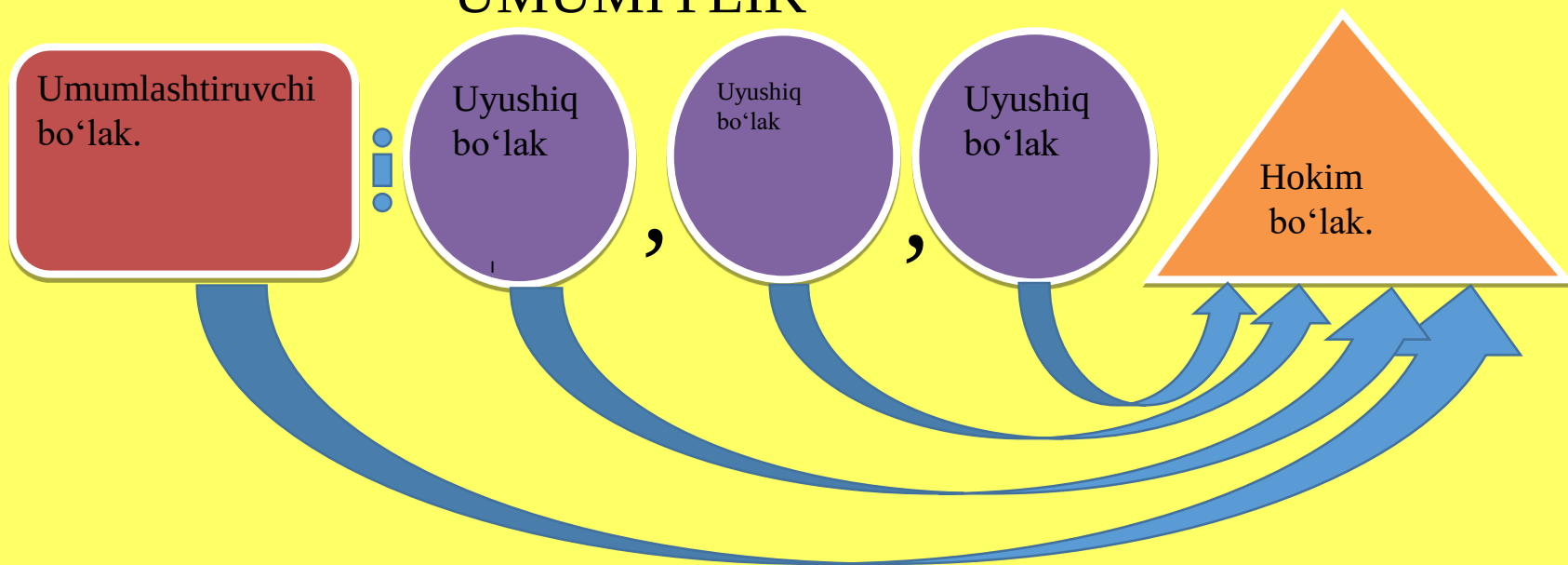

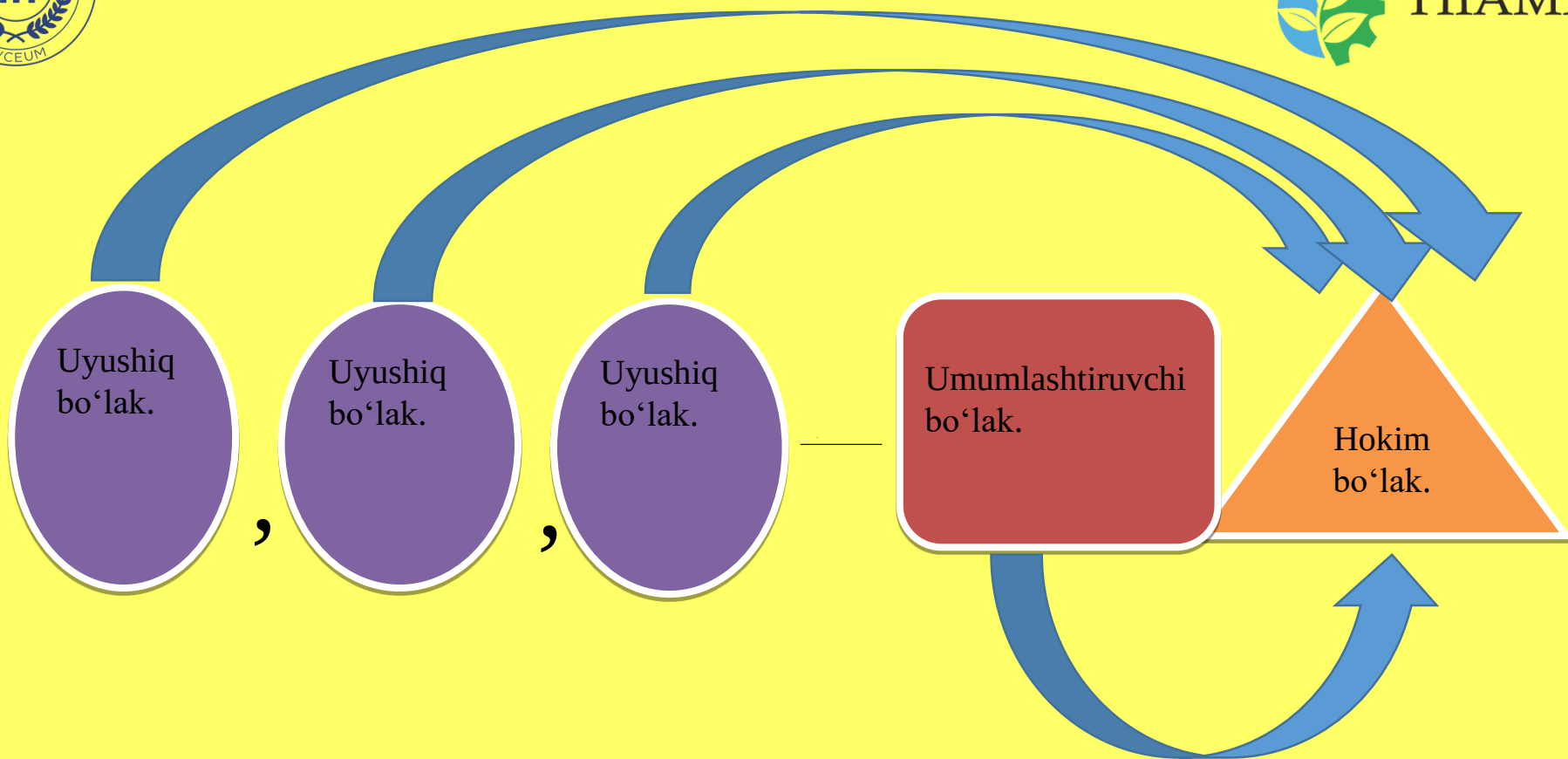
UYUSHIQ BO'LAKLAR: JINS VA XUSUSIYLIK

TIAME

UMUMLASHTIRUVCHI BO'LAK: TUR VA UMUMIYLIK

Bunda to‘rtburchak umumlashtiruvchi so‘zni, yumaloq shakllar uyushgan bo‘laklarni, uch burchak shakl hokim bo‘lakni ifodalaydi.

Uyushgan bo‘laklar yozuvda bir-biridan vergul bilan ajratiladi. Agar uyushgan bo‘laklar guruh-guruh bo‘lib kelsa, guruhlar bir-biridan nuqtali vergul bilan ajratiladi. Masalan, *Bog‘imizda qovun, handalaklar, olma, o‘rik, shaftolilar pishib yotibdi.*

Umumlashtiruvchi soʻz uyushgan boʻlaklardan oldin ham, keyin ham kelishi mumkin.

Esda saqlang. Umumlashtiruvchi soʻz uyushgan boʻlaklardan oldin kelsa, yozuvda umumlashtiruvchi soʻzdan keyin ikki nuqta qoʻyiladi. Umumlashtiruvchi soʻz uyushgan boʻlaklardan keyin kelsa, uyushgan boʻlaklar bilan umumlashtiruvchi soʻz oʻrtasiga tire qoʻyiladi.

Umumlashtiruvchi soʻz bilan uyushgan boʻlaklarning oʻrni va tinish belgilarini quyidagi sxemada koʻrsatish mumkin

Uyushiq boʻlaklar

Ega, ega, ega, ega → kesim.

Aniqlovchi va aniqlovchi → ega → toʻldiruvchi, toʻldiruvchi → kesim.

- Ega → kesim, kesim, kesim.

- Aniqlovchi → ega → toʻldiruvchi → hol → hol → kesim.

TIAME

Sinf ishi:

128-mashq. Umumlashtiruvchi bo‘laklarni toping, tushirilgan tinish belgilarni qo‘yib ko‘chiring. 1. Ishlangan yerlar, yo‘llarning ikki tomonidagi ariqlarda jildirab oqayotgan suv. Ariqlar labida qad ko‘targan yosh teraklar hammasi Olimjonning diliga sevinch-quvonch bag‘ishlardi. 2. Hovuz bo‘yida o‘tirgan brigadir ikki hovuchini to‘lg‘azib suv olar zavq bilan yuzini, bo‘ynini, ko‘kraklarini barcha qoraygan joylarini yuvar edi. 3. Cho‘lpon umri davomida juda ko‘p narsalarni: qiziq, shirin nash‘ali voqealarning guvohi bo‘lgan. 4. Shu yerda Oyoqizning buyrug‘i bilan to‘g‘on qurilardi. Sement quyilmoqda uzluksiz shag‘al to‘kilmoqda tosh tashlanmoqda. 5. Shu vaqt ichida hamma hunar o‘rgandi bir xillar transportorga yuk ortish ixtisosini egalladi yana birovlar esa misrang yoki bel bilan ishlashga mutaxassis bo‘ldi. 6. Barcha odamlar fidokorona ishlardilar ularning ba‘zilari bir me‘yorda borib kelardi, ba‘zilari esa haqiqiy ishga berilib ketardi. (Sh.Rashidov)

Savollarga javob bering.

1. Qanday bo‘laklar uyushiq bo‘laklar hisoblanadi?
2. Qaysi gap bo‘laklari uyushadi?
3. Umumlashtiruvchi bo‘lak qanday bo‘lak hisoblanadi?
4. Uyushiq va umumlashtiruvchi bo‘laklar qanday munosabatda bo‘ladi?
5. Uyushiq va umumlashtiruvchi bo‘lakli gaplarda qanday tinish belgilari qo‘llanadi?

TIAME

Uyga vazifa

129-mashq. Ko‘chiring. Uyushiq bo‘laklarni aniqlab, ustiga turini yozing. Uyushiq bo‘lakli gaplardagi umumlashtiruvchi so‘zlar tagiga chizib, uning ifodalanishini, o‘rnini va ulardagi tinish belgilarining qo‘llanishini tushuntiring.

1. Umrzoq hamma narsani: konvertni ham, mayda-mayda qilib yozilgan oq qog‘ozni ham, undan keyin cheti qora hoshiyali pushti rang qog‘ozni ham ko‘rdi. 2. Yog‘liq qo‘y go‘shti yaxnasi ham, tok bargi va uzum boshining surati solingan chinni kosadagi qaymoq, non, qora mayiz — hammasi dasturxonda qo‘l tekkizilmay turardi. 3. Kanalning ikki qirg‘og‘ida g‘uj-g‘uj bo‘lib turgan odamlar: erkaklar, ayollar va bolalar shod-xurram, suvning orqasidan, Bekbo‘taning orqasidan chopib borardilar. 4. Tog‘ etaklari hali ham ko‘m-ko‘k bo‘lib, turli go‘zalliklar bilan: sariq va qizg‘ish tusdagi boychechaklar, chuchmomalar, qoshlariga qop-qora o‘sma qo‘ygan lolalar bilan yasangan edi. 5. Oldin mutaxassis-olimlar: geologlar, gidrogeologlar, geodezistlar keldilar. 6. Tizgin tortilganmi, bo‘sh qo‘yilganmi, jadaliga olinganmi, ravon qo‘yilganmi — xullas shunga qarab hushtak chalishib hazil qilishganlari, sho‘x-sho‘x kulgilari — hammasi ishning bir me’yorda qizg‘in ketayotganidan dalolat berardi.